

Моніторинг розвитку інформаційного суспільства в Україні

Проведено аналіз поточного стану системи вимірювання розвитку інформаційного суспільства та впровадження електронного врядування в Україні, а також проблем в цій сфері. Обґрунтовано необхідність удосконалення та приведення у відповідність зі стандартами ЄС Національної системи індикаторів оцінки рівня розвитку інформаційного суспільства, Методики формування індикаторів розвитку інформаційного суспільства, системи статистичних спостережень Держстату України та пов'язаних з ними нормативно-правових актів. Отримані результати сприятимуть підвищенню рівня об'єктивізації, ефективності, прозорості та відкритості державної політики та державного управління у сфері побудови інформаційного суспільства в Україні, а також зниженню рівня корупції.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, інформаційне суспільство, Індекс цифрової спроможності, Індекс мережевої готовності, Індекс розвитку електронного уряду, Національна система індикаторів розвитку інформаційного суспільства.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та інформаційно-комунікативні системи за нинішніх умов глобального цивілізаційного розвитку є ключовим ресурсом суспільства та держави, а також необхідною передумовою їх конкурентоспроможності на глобальних ринках. Саме інформаційна сфера здатна виступати провідним фактором реалізації найважливіших суспільних проєктів динамічного розвитку, становлення громадянського суспільства, входження у світову спільноту тощо. Ініціатива Європейського Союзу «Цифровий порядок денний для Європи – 2020» визначає роль ІКТ як ключового фактора нарощування соціального й економічного потенціалу новітніх технологій як важливого інформаційного середовища діяльності суспільства в цілому, підвищення добробуту його громадян, автоматизації ведення підприємництва.

Ефективне формування й реалізація будь-якої державної політики та державного управління неможливі без організації надійних і якісних зворотних зв'язків, налагодження постійного моніторингу та

контролю, особливо якщо це стосується процесів розбудови інформаційного суспільства й електронного врядування. Необхідною умовою успішного формування й реалізації обґрунтованої та ефективної державної політики України у сфері розвитку інформаційного суспільства є забезпечення цього процесу актуальною, повною, достовірною, точною, оперативною інформацією. Практика останніх років свідчить про відсутність або недосконалість механізмів моніторингу й аналізу, у тому числі методологічної та методичної бази збирання, оброблення й зберігання інформації. Брак всеосяжних, своєчасних і придатних для порівняння даних залишається головним бар'єром під час аналізу статусу і прогресу інформаційного суспільства для визначення цілей і ухвалення політичних рішень.

Тому удосконалення національної системи індикаторів, методик збирання, оброблення, оцінювання інформації, системи джерел інформації, формування відповідних моделей та отримання на їх основі прогнозів з метою підвищення рівня об'єктивізації та ефективності державної політики й державного управлін-

ня в цій сфері, зменшення рівня корупції в ній є вкрай актуальними науковими та практичними завданнями.

Метою дослідження є аналіз поточного стану системи вимірювання розвитку інформаційного суспільства в Україні та розроблення рекомендацій щодо удосконалення та приведення у відповідність зі стандартами ЄС Національної системи індикаторів оцінки рівня розвитку інформаційного суспільства.

Міжнародні організації, що забезпечують формування систем моніторингу та індексів, такі як Міжнародний союз електрозв'язку, Інститут статистики ЮНЕСКО, Статистична служба Європейського Союзу (Євростат), Інститут Всесвітнього банку, Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Статистичний відділ ООН та інші отримують дані від держав-членів і партнерських дослідницьких і статистичних агентств. Інформація збирається через офіційні канали статистичного обліку та/або методами вибіркового обстежень. Після цього міжнародна організація, що здійснює узагальнення даних для побудови індексу, звичайно звертається до представника певної країни з проханням консолідувати отримані відповіді, щоб вивести узагальнені показники для цієї країни. Якщо в країні немає організації, готової виконати таке узагальнення, консолідація даних виконується міжнародними організаціями.

Існує ціла низка систем індикаторів та індексів, показників, статистичних досліджень, що розробляються різними міжнародними інститутами в рамках програм у галузі освіти, культури, комунікації. Як правило, ці системи індикаторів розробляються під конкретні цілі тих або інших проектів. При цьому виникає проблема координації взаємодії різних інститутів, зіставлення систем індикаторів і отримуваних на їх основі даних.

З 2002 року ЄС запровадила щорічне обстеження інформаційного суспільства з метою проведення бенчмаркінгу рушійних сил створення та використання ІКТ на підприємствах та фізичними особами. Євростат координує два види обстеження щодо:

– використання ІКТ на підприємствах (Eurostat Model for a Community Survey on ICT Usage and e-Commerce in Enterprises);

– використання ІКТ домогосподарствами та фізичними особами (Eurostat Model for a Community Survey on ICT Usage in Households and by Individuals).

Система показників ІКТ, що сформована у 2005 році міжнародними організаціями (ЮНКТАД у співробітництві з ОЕСР, Євростатом, МСЕ, Інститутом статистики ЮНЕСКО) з метою гармонізації та стандартизації статистики у сфері ІКТ, враховує як міжнародні стандарти, так і національні особливості статистичної практики в країні.

Важливо відзначити, що система показників для моніторингу й оцінювання ІКТ в Євросоюзі не є фіксованою, особливо на початкових етапах реалізації програм і стратегій. Постійно триває обговорення того, які індикатори необхідні для моніторингу тих або інших напрямків і компонентів, список оновлюється і доповнюється у міру досягнення консенсусу.

Створено нові системи статистичних показників, що характеризують стан і тенденції розвитку інформаційного суспільства. Деякі з них пройшли апробацію в країнах з високим рівнем розвитку ІКТ і розглядалися як основа для української національної системи індикаторів оцінювання стану інформаційного суспільства. Насамперед це «Основний набір ІКТ-індикаторів», прийнятий на Всесвітньому саміті з питань інформаційного суспільства в Тунісі [1], і система «Статистичні індикатори для моніторингу інформаційного суспільства» (Statistical Indicators Benchmarking the Information Society, SIBIS), що відображають пріоритети та цілі проекту «Електронна Європа» [2]. Як інтегрована характеристика рівня розвитку інформаційного суспільства або його структурних елементів використовуються композитні ІКТ-індекси (е-індекси), побудовані на базі наборів ІКТ-індикаторів. При цьому вибір індикаторів і методика побудови індексу у значній мірі залежать від обраних пріоритетів. Визначена множина індикаторів структурується

відповідно до прийнятої моделі інформаційного суспільства, при цьому кожному елементу структури відповідає свій компонентний індекс/субіндекс, що дає можливість аналізу і моніторингу ситуації у відповідній сфері ІКТ [3].

Перелік основних композитних індексів, за допомогою яких міжнародні організації здійснюють порівняльний аналіз розвитку інформаційного суспільства та його складових у різних країнах світу, наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Перелік головних композитних індексів для вимірювання цифрових можливостей

Назва індексу, організація-виконавець	Кількість країн	Кількість індикаторів	Дата прийняття	Назви груп використаних індикаторів
Індекс цифрової спроможності (Digital Opportunity Index, DOI), ITU/UNCTAD/KADO	180	11	2004/05	Три групи: Використання, Інфраструктура і Спроможність
Індекс ІКТ можливостей (Digital Divide Index, DDI), ORBICOM/ITU	139	17	2003	Методологічні дані не доступні
Індекс розвитку ІКТ (ICT Diffusion Index, ICTDI), UNCTAD	180	8	2003	Чотири групи: Доступ, Можливість з'єднання, Використання і Політика
Індекс інформаційного суспільства (Information Society Index, ISI), компанія IDC	52	15	2004	Чотири групи: Комп'ютерна інфраструктура, Інформаційна інфраструктура, Мережева інфраструктура, Соціальна інфраструктура
Індекс е-готовності (Індекс розвитку електронного уряду) (United Nations Global Egovernment Development Index, UNGEDI), EIU/IBM	68	31	2004/05	Шість груп: Можливість з'єднання, Бізнес-середовище, Прийняття, Юридичне і політичне середовище, Соціальне і культурне середовище, Підтримка е-послуг
Індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index, NRI), Світовий економічний форум	102	48	2003	Три групи: Навколишнє середовище, Готовність, Використання
Індекс цифрового доступу (Digital Access Index, DAI), ITU	179	8	2002	П'ять груп: Інфраструктура, Доступність, Знання, Кількість, Використання
Індекс Мобільний зв'язок/ Інтернет ITU	171	26	2001	Три групи: Інфраструктура, Використання, Ринкові умови
Індекс технологічних досягнень (Індекс технологічної готовності) (WEF Technological Readiness Index), UND	71	8	1998–2000	Чотири групи: Створення технологій, Розповсюдження сучасних інновацій, Розповсюдження ранніх інновацій, Людський капітал

Джерело: складено автором за [4]

Більшість ІКТ-індексів базуються на наборі індикаторів, відібраних самими авторами індексу, тоді як Індекс цифрової спроможності, розроблений Міжнародним союзом електрозв'язку (МСЕ) – це єдиний е-індекс, який оснований лише на інтернаціонально узгоджених індикаторах ІКТ і розгля-

дається МСЕ як один з високоякісних стандартів вимірювання та оцінювання розвитку інформаційного суспільства в окремих країнах, регіонах й у світі в цілому [4]. Індекс має три складових: *Спроможність, Інфраструктура, Використання*, які в свою чергу складаються з певного набору індикаторів (табл. 2).

Таблиця 2

Складові Індексу цифрової спроможності	Індикатори, що використовуються для розрахунків
<i>Спроможність</i>	1. Відсоток населення, охопленого мобільним зв'язком 2. Тариф доступу до Інтернету як % доходу на душу населення 3. Тариф мобільного зв'язку як % доходу на душу населення
<i>Інфраструктура</i>	4. Частка домогосподарств із фіксованими телефонними лініями 5. Частка домогосподарств із комп'ютером 6. Частка домогосподарств із доступом до Інтернету 7. Користувачі послуг мобільного зв'язку на 100 мешканців 8. Користувачі Інтернету на 100 мешканців
<i>Використання</i>	9. Частка осіб, які користуються Інтернет 10. Відношення користувачів ширококутвого доступу до їх загальної кількості 11. Відношення користувачів мобільної ширококутвової мережі до їх загальної кількості

Щоб охарактеризувати рівень розвитку інформаційного суспільства в Україні та порівняти його із ситуацією в інших країнах світу, корисна мережа результатів вимірювання **Індексу мережевої готовності**. Цей комплексний показник характеризує готовність економіки країни до використання ІКТ для підвищення конкурентоспроможності і благополуччя і вважається авторитетним джерелом міжнародної оцінки. Індекс мережевої готовності оприлюднюється з 2001 року Всесвітнім економічним форумом та міжнародною школою бізнесу INSEAD в межах щорічних доповідей про розвиток інформаційного суспільства в країнах світу [5]. Для розрахунку індексу використовують дані національних міністерств ІКТ, регламентарних органів електрозв'язку і національних статистичних управлінь. Індекс вимірює рівень розвитку ІКТ за 53-ма параметрами, що об'єднані в чотири основні групи: 1. Наявність умов для розвитку ІКТ. 2. Готовність громадян, бізнесу

і державних органів до використання ІКТ. 3. Рівень використання ІКТ в суспільному, комерційному і державному секторах. 4. Наслідки використання ІКТ для економіки та суспільства.

Динаміку позиції та величину Індексу мережевої готовності для України наведено в табл. 3 [6]. В дужках зазначено кількість країн, що досліджувались. У розрахованому у 2013 році рейтингу чільні місця утримують Фінляндія (1), Сінгапур (2) і Швеція (3), а Україна посідала 73 місце. У звіті за 2013 рік підкреслюється відсутність прогресу в подоланні глибокого цифрового розриву між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, в доступі до цифрового контенту. Деякі країни, що розвиваються, не здатні перетворити інвестиції у сферу ІКТ у відчутні переваги з точки зору конкурентоспроможності, розвитку і зайнятості населення. Ця здатність залежить від якості нормативної бази, бізнесу і інноваційного середовища, міри

готовності та фактичного використання ІКТ, а також соціальних і економічних наслідків використання ІКТ. У 2014 році Україна посіла вже 81 місце у світі за рівнем розвитку ІКТ, втративши 8 позицій

у порівнянні з попереднім роком. Очолити рейтинг, як і у попередньому році, Фінляндія, Сінгапур і Швеція. На четвертому місці залишились Нідерланди, за ними Норвегія.

Таблиця 3

**Динаміка позиції та значення
Індексу мережевої готовності України в 2007–2014 роках**

2007		2008		2009		2010	
позиція	індекс	позиція	індекс	позиція	індекс	позиція	індекс
75 (122)	3,46	70 (127)	3,69	62 (134)	3,88	82 (133)	3,53
2011		2012		2013		2014	
позиція	індекс	позиція	індекс	позиція	індекс	позиція	індекс
90 (138)	3,53	75 (142)	3,85	73 (144)	3,87	81 (148)	3,87

Джерело: складено за матеріалами Всесвітнього економічного форуму

The Global Information Technology Report 2007–2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.weforum.org

Комплексний показник **Індекс розвитку електронного уряду** публікується раз в два роки Департаментом з економічних і соціальних питань ООН з 2001 року. Він оцінює готовність і можливості національних державних структур до використання ІКТ для надання громадянам державних послуг. Індекс акумулює дані про рівень розвитку електронного уряду в країні та оцінку тенденцій у використанні ІКТ державними установами. За Індексом розвитку електронного уряду Україна в звіті за 2011–2012 роки опинилася на 68-й сходинці серед 190 країн, продемонструвавши негативну тенденцію в порівнянні з показником 2010 року – 54 місце серед 184 країн [7].

Низькі рейтинги України свідчать про недостатнє використання потенціалу ІКТ і державою, і організаціями, і громадянами. Вони характеризують повільне і недосконале проникнення і використання переваг новітніх ІКТ передусім у щоденній діяльності і виробничих процесах з метою поширення і підвищення ефективності інновацій задля підвищення власної продуктивності. Фахівці Всесвітнього економічного форуму відзначають, що уряд України не має чіткого плану впровадження і використання ІКТ для підвищення конкурентоспроможності країни. Відсутність упевненості в

захисті власних прав і капіталовкладень, корупція і «зарегульованість» багатьох процесів, а також нестабільність українського ринку відлякують інвесторів, які могли б розповсюдити в країні найкращі практики розвитку ІКТ.

Сфери ІКТ та розвитку інформаційного суспільства регулюються такими базовими Законами України: «Про Національну програму інформатизації»; «Про інформацію»; «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007–2015 роки»; «Про електронні документи та електронний документообіг»; «Про доступ до публічної інформації»; «Про електронний цифровий підпис»; «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»; «Про захист персональних даних». Формування системи національних електронних інформаційних ресурсів, порядок легалізації та використання комп'ютерних програм в органах виконавчої влади та інші системні дії щодо інформатизації країни визначаються постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України та іншими директивними і нормативними документами. Зокрема, Розпорядженням КМУ від 15.05.13 р. № 386-р прийнято «Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні», а Постановою КМУ від 28.11.12 р. № 1134

затверджено «Національну систему індикаторів оцінки рівня розвитку інформаційного суспільства».

Зазначена законодавча база має значну кількість невизначеностей та суперечностей. Це виражається, з одного боку, у необґрунтовано великій кількості норм і інститутів регулювання, значному адміністративному і податковому тиску, неприйнятно високій кількості зобов'язань, покладених на суб'єкти діяльності у цих сферах. Численні обмеження перешкоджають реалізації прав приватної власності та підприємницької ініціативи, тобто саме тих правових норм, що визначають зростання добробуту. Держава, посідаючи провідну позицію в регулюванні відносин з розвитку інформаційного суспільства, демонструє зьомодні низьку спроможність щодо ефективного реалізації прийнятих повноважень. Нормативні положення законодавства, які дуже часто коригуються, виявляються ще більш суперечливими, розмитими і неузгодженими з реальними потребами розвитку інформаційного суспільства, ніж правові норми, які діяли раніше. Деякі загально-економічні і суспільно значущі правові акти розробляються і приймаються без урахування специфіки ІТ-діяльності. Це не тільки негативно впливає на розвиток інформаційного суспільства, а й породжує необхідність створення значного масиву відомчих (таких, що роз'яснюють, уточнюють тощо), недостатньо узгоджених документів. У багатьох соціально-економічних і загальногромадянських нормативних документах інформатизаційний блок просто відсутній. Це стосується навіть тих правових актів, які безпосередньо впливають на розвиток інформаційного суспільства. Для вітчизняного законодавства характерний значний розрив у часі між ухваленням нормативно-правових актів і подальшим розробленням конкретних нормативів, процедур, механізмів їх реалізації [8].

Останнім часом ситуація в Україні зазнала позитивних змін. Було прийнято низку важливих системних документів, які регламентують процеси моніторингу й оцінювання розвитку ін-

формаційного суспільства в Україні, насамперед це Постанова КМУ від 28.11.2012 р. № 1134 «Про запровадження Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства», Наказ МОН України від 06.09.2013 р. № 1271 «Про затвердження методики формування індикаторів розвитку інформаційного суспільства».

Національна система індикаторів розвитку інформаційного суспільства (далі – Система індикаторів) є сукупністю статистичних показників, що характеризують стан поточного інформаційного розвитку суспільства у соціально-економічному, науково-технічному, екологічному та інших розрізах.

Система призначена для оцінювання та аналізу розвитку інформаційного суспільства в Україні за допомогою таких індексів:

- індекс проникнення інформаційних технологій в суспільство (ITS), включаючи його визначення за регіонами України;

- індекс технологічного застосування інформаційних технологій (СТА).

Визначення Системи індикаторів проводиться експертами раз на рік з дотриманням таких вимог: забезпечення необхідними регулярними статистичними даними з питань інформатизації та розвитку інформаційного суспільства; стандартизація статистичних показників, що характеризують стан розвитку інформаційного суспільства в країні та регіонах; визначення та реалізація організаційних заходів з ведення цієї системи індикаторів.

Із затверджених Постановою КМУ від 28 листопада 2012 р. № 1134 31 індикатора 64% індикаторів (у т. ч. «Рівень інформаційної безпеки») визначаються на основі *порівняльного* аналізу даних національних та міжнародних консалтингових компаній та організацій або на основі *експертного* аналізу даних Держстату України або з використанням якісних оцінок. Крім того, із переліку з 17 даних, необхідних для розрахунку Системи індикаторів, 53% визначаються за *експертними* даними,

а 41% – за даними Держстату України та експертними даними.

У роботі [9] проаналізовано наявність первинних даних та джерел інформації офіційної статистики для базових індикаторів національної системи індикаторів оцінювання розвитку інформаційного суспільства. Для визначення індикаторів рекомендовано використовувати офіційні дані Держстату України та загальнодоступні дані органів виконавчої влади, діяльність яких пов'язана зі збиранням та використанням адміністративних даних та експертних даних:

- державне статистичне спостереження щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій та електронної торгівлі на підприємствах (форма № 1-ІКТ, (одноразова));
- державне статистичне спостереження щодо наявності засобів зв'язку (форма № 13-зв'язок, (квартальна));
- державне статистичне спостереження щодо доходів від послуг зв'язку (форма № 12-зв'язок (місячна));

- державне статистичне спостереження щодо телефонізації об'єктів у сільській місцевості і потреби населення в домашніх телефонах мережі загального користування (форма № 43-зв'язок (річна)).

Крім цього, окремі питання щодо використання ІКТ містяться в інших формах державних статистичних спостережень:

- форма № 1-підприємництво (річна) «Звіт про основні показники діяльності підприємства», (розділ 6);
- форма № 3-наука (річна) «Звіт про виконання наукових та науково-технічних робіт»;
- форма № 1-технологія (річна) «Звіт про створення та використання високих технологій та об'єктів права інтелектуальної власності».

На основі цього було визначено можливість щодо інформаційного забезпечення для розрахунку базових індикаторів національної системи індикаторів оцінювання розвитку інформаційного суспільства, які відображено у табл. 4.

Таблиця 4

Наявність первинних даних та джерел інформації офіційної статистики для розрахунку базових індикаторів національної системи індикаторів оцінювання розвитку інформаційного суспільства

Код	Назва індикатора	Первинні дані	Джерело інформації
1	Частка Інтернет-користувачів в Україні	Форма № 13-зв'язок (квартальна) Показник кількості абонентів мережі «Інтернет» (код рядка 090)	Статистичний бюлетень Держстату «Стан і розвиток зв'язку в Україні» та статистичний щорічник України, розділ «Населення», сайт Держстату http://www.ukrstat.gov.ua/
2	Частка Інтернет-користувачів широкопasmового доступу в Україні	Форма № 13-зв'язок (квартальна) Показник кількості абонентів мережі «Інтернет» (код рядка 091)	Статистичний бюлетень Держстату «Стан і розвиток зв'язку в Україні» та статистичний щорічник України, розділ «Населення», сайт Держстату http://www.ukrstat.gov.ua/
3	Частка користувачів мобільного Інтернет у загальній кількості користувачів Інтернет	Форма № 13-зв'язок (квартальна)	Статистичний бюлетень Держстату «Стан і розвиток зв'язку в Україні», сайт Держстату http://www.ukrstat.gov.ua/

7	Частка витрат на програмне Забезпечення	Форма № 1-підприємництво (річна) «Звіт про основні показники діяльності підприємства», (розділ 6, код рядка 730)	сайт Держстату http://www.ukrstat.gov.ua/
8	Рівень обчислювальної спроможності (потужності) ІТІС	–	–
9	Частка власників комп'ютерів в Україні	Вибіркове обстеження умов життя домогосподарства (питання щодо наявності у домогосподарств персональних комп'ютерів)	сайт Держстату http://www.ukrstat.gov.ua/
10	Рівень інформатизації провідних бібліотек країни	–	–
11	Рівень інформатизації населення	–	–
12	Рівень концентрації населення, що живе в зоні покриття стільникового зв'язку	–	–
13	Рівень розвитку стільникового зв'язку в Україні	Форма № 13-зв'язок (квартальна) показник кількості абонентів стільникового зв'язку (код рядка 061)	Статистичний бюлетень Держстату «Стан і розвиток зв'язку в Україні» та статистичний щорічник України, розділ «Населення»
14	Частка доходу від послуг стільникового зв'язку на душу населення	Форма № 12-зв'язок (місячна) показник суми доходу від надання мобільного зв'язку (код рядка 23, гр. 1 або гр. 3)	–
15	Частка власників телефонів фіксованого зв'язку в Україні	Форма № 13-зв'язок (квартальна) показник	–
16	Рівень якості ліній фіксованого зв'язку	Форма № 43-зв'язок показник кількості незадоволених заяв населення на встановлення телефонів	–
17	Потенціал попиту	–	–
18	Конкурентний статус	–	–
19	Частка науково-дослідницьких організацій, діяльність яких пов'язана з ІТ-сектором	Форма № 3-наука «Звіт про виконання наукових та науково-технічних робіт» (річна)	Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність», сайт Держстату http://www.ukrstat.gov.ua/

Продовження табл. 4

20	Рівень потенціалу розвитку ІТІС	–	–
21	Рівень регуляторного навантаження в сфері ІТ	–	–
22	Рівень пріоритетності ІТ для уряду	–	–
23	Ступінь дотримання авторських прав на програмне забезпечення	–	–
24	Рівень правової підтримки ІТ-бізнесу	–	–
25	Ефективність законодавства, що регулює Інтернет-діяльність	–	–
26	Рівень технологічного розвитку промисловості	–	–
28	Сфера використання Інтернет та інших ІТ промисловими підприємствами та організаціями	Обстеження за формою №1-ІКТ «Використання інформаційно-комунікаційних технологій та електронної торгівлі на підприємствах»	Сайт Держстату http://www.ukrstat.gov.ua/
29	Рівень використання передових промислових технологій (ППГ) на промислових підприємствах	Форма № 1-технологія (річна) «Звіт про створення та використання високотехнологій та об'єктів права інтелектуальної власності»	Сайт Держстату http://www.ukrstat.gov.ua/
30	Рівень інноваційної активності в країні	–	Можна використовувати розрахунки для України за індикаторами Інноваційного табло Євросоюзу
31	Рівень використання сучасних ІТ науковцями	Форма № 1-технологія (річна) «Звіт про створення та використання високотехнологій та об'єктів права інтелектуальної власності», розд. 2	Сайт Держстату http://www.ukrstat.gov.ua/
32	Рівень Інтернет-активності науковців та дослідників	–	–

33	Рівень онлайн-активності органів державного управління і місцевого урядування щодо надання послуг населенню та бізнесу	—	—
34	Рівень застосування ІТ в державному плануванні, моніторингу та контролі за процесами технологічного розвитку	—	—
35	Сфера використання Інтернет і засобів телекомунікацій населенням	—	—
36	Рівень роботизації озброєння	—	—
37	Рівень застосування ІТ в оборонному виробництві	—	—
38	Рівень інформаційної безпеки Країни	—	—
39	Рівень застосування ІТ в оборонному плануванні та управлінні	—	—
40	Рівень застосування ІТ в медичних установах та лікарнях	—	—

Джерело: складено за матеріалами [9]

Не наведені у цій табл. 4 дані, які необхідні для розрахунку Системи індикаторів, визначаються за допомогою експертних методів.

Іншим важливим державним джерелом інформації про стан розвитку інформаційного суспільства та впровадження електронного урядування є Державне агентство з питань електронного урядування України (далі – Агентство), на яке згідно з Постановою КМУ від 1 жовтня 2014 р. № 492 державою покладено, зокрема, функцію Генерального державного замовника Національної програми інформатизації, а серед його основних завдань визначено реалізацію

державної політики у сфері інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства; організацію проведення прогностико-аналітичних досліджень стану розвитку інформаційного суспільства, електронного урядування та сфери інформатизації; моніторинг сфери інформатизації та розвитку інформаційного суспільства. За результатами зібраної та опрацьованої інформації Агентство доповідає щороку Кабінетові Міністрів України про стан інформатизації та розвиток інформаційного суспільства в Україні. Для

формування щорічної доповіді Агентство здійснює спостереження (збирає адміністративні дані) за визначеними формами у центральних органах виконавчої влади та обласних державних адміністраціях. Ці адміністративні дані дають змогу досить детально, конкретно та достовірно оцінити стан інформатизації органів виконавчої влади відповідного рівня, але не дають відповіді щодо стану інформатизації інших гілок влади, не спускаються до рівня міст та районів. Крім того, за межами спостереження цих форм залишаються домогосподарства, суб'єкти господарської діяльності, такі сфери суспільного життя як освіта, наука, культура тощо. Іншим недоліком зазначених форм є їх надмірна технократичність – основна увага в них приділяється стану інформаційної інфраструктури інформаційного суспільства та електронного врядування і майже відсутня гуманітарна складова [10].

В умовах неповноти інформації від державних джерел для формування обґрунтованої й ефективної державної політики розвитку інформаційного суспільства та впровадження електронного врядування необхідно використовувати недержавні джерела інформації, основними з яких є: міжнародні організації; учасники ринку ІКТ (результати їх маркетингових досліджень); громадські організації; консалтингові компанії тощо. Кожне з указаних джерел має свої переваги та недоліки. Так, міжнародні організації, як правило, надають вторинну інформацію, а первинна інформація надходить до них від органів державної влади тієї чи іншої країни із запізненням та іноді суперечливим тлумаченням показників. Інформація, що надається учасниками ринку ІКТ, є неповною та не завжди достовірною, оскільки моніторинг ринку його учасниками здійснюється в їх вузькокорпоративних, часто рекламних інтересах, а не в інтересах суспільства або держави. Громадські організації, які існують в Україні, поки що не спроможні стати незалежним комплексним джерелом інформації про розвиток інформаційного суспільства в країні, і їх оцінки в основному стосуються

окремих сфер інформаційного суспільства, наприклад стану розвитку Інтернету в Україні. Міжнародні аналітичні центри та консалтингові компанії спроможні здійснювати складні статистичні спостереження, але вартість таких спостережень потребує значних фінансових ресурсів. Тому серед пріоритетних заходів для удосконалення системи вимірювання розвитку інформаційного суспільства та впровадження електронного врядування необхідно визначити такі: узагальнення досвіду застосування міжнародних систем показників; забезпечення інтеграції даних від державних та недержавних джерел інформації; розроблення та впровадження відповідних методик збирання та оброблення даних від різних джерел інформації; побудова моделі розвитку інформаційного суспільства та електронного врядування та на її основі розроблення методики прогнозування розвитку цієї сфери.

Висновки

Серед проблем побудови інформаційного суспільства в Україні особливо актуальною є проблема недосконалості системи моніторингу й аналізу розвитку інформаційного суспільства та впровадження електронного врядування, негативними наслідками якої є недостатній рівень обґрунтованості державної політики та державного управління в цій сфері та можливості створення передумов для корупційних дій.

Державна статистика, як і інші офіційні джерела інформації про відповідні процеси в Україні, тільки частково відповідає вимогам розбудови інформаційного суспільства в Україні, оскільки вона формувалась для відображення умов індустріального суспільства й економіки, де переважну роль відіграють матеріальні засоби, а не послуги, інформація та знання.

«Національна система індикаторів оцінки рівня розвитку інформаційного суспільства», «Методика формування індикаторів розвитку інформаційного суспільства» України, система статистичних спостережень Держстату України та пов'язані з ними нормативно-правові акти потребують удосконалення та приведення їх у відповідність зі стандартами ЄС.

1. *Core ICT Indicators* ITU [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.itu.int/ITU-D/ict/partnership/material/CoreICTIndicators.pdf>.
2. *SIBIS Indicator Handbook* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sibis-eu.org/files/Sibis_Indicator_Handbook.pdf.
3. *Баховець О. Б.* Про національну систему індикаторів інформаційного суспільства / О. Б. Баховець, С. К. Полумієнко, Л. О. Рибаків, В. В. Тюрін // Математичні машини і системи. – 2009. – № 4. – С. 82–88.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ecsor.com.ua/files/indicator_r1.pdf
5. *World Economic Forum, The Global Information Technology Report 2014* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.weforum.org/gitr; http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalInformationTechnology_Report_2014.pdf.
6. *Безугла К. О.* Сучасний стан сектору інформаційних технологій в Україні / К. О. Безугла // Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем, збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 19. – С. 50–70.
7. *United Nations E-Government Survey 2012. E-Government for the People.* Printed at the United Nations, February 2012, New York, 144 p.
8. *Доповідь* про стан інформатизації та розвиток інформаційного суспільства в Україні за 2013 рік / Керівник А. І. Семенченко ; Ред. та уклад. А. І. Семенченко, С. К. Полумієнко. – Київ, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nc.gov.ua/menu/publications/materials/>.
9. *Звіт* про науково-дослідну роботу № 161/19.12.11-2 «Розробка пропозицій Держкомстату щодо внесення змін до системи державних статистичних спостережень з питань інформатизації та розвитку інформаційного суспільства: структури, механізмів, джерел інформації, проектів форм державних статистичних спостережень та інструкцій до них» / Науковий керівник д. е. н. І. Ю. Єгоров. – К. : НТК статистичних досліджень, 2011. – 48 с.
10. *Семенченко А. І.* Вимірювальна система розвитку інформаційного суспільства та електронного врядування: інструмент формування й реалізації державної політики і протидії корупції / А. І. Семенченко, А. В. Журавльов // Вісник Національної академії державного управління. – 2012. – № 1. – С. 107–120 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-1-14.pdf>.

Одержано 03.12.2015

В. В. Сенченко, А. В. Гладков

Мониторинг развития информационного общества в Украине

Проведен анализ текущего состояния существующей в Украине системы измерения развития информационного общества и внедрения электронного управления, а также проблем в этой сфере. Обоснована необходимость усовершенствования и приведения в соответствие со стандартами ЕС Национальной системы индикаторов оценки уровня развития информационного общества, Методики формирования индикаторов развития информационного общества, системы статистических наблюдений Госстата Украины и связанных с ними нормативно-правовых актов. Полученные результаты будут способствовать повышению уровня объективизации, эффективности, прозрачности и открытости государственной политики и государственного управления в сфере построения информационного общества Украины, а также снижению уровня коррупции.

Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, информационное общество, Индекс цифровой способности, Индекс сетевой готовности, Индекс развития электронного правительства, Национальная система индикаторов развития информационного общества.*